

Piotr Obacz

Uniwersytet Jagielloński (Kraków)

Psychologia humanistyczna: humanistyczne ideały i wartości w psychologii

SŁOWA KLUCZOWE: HUMANIZM, IDEAŁY, PSYCHOLOGIA, PSYCHOLOGIA
HUMANISTYCZNA, WARTOŚCI

W artykule omawia się wartości, które na gruncie psychologii humanistycznej uznawane są za fundamentalne i konstytutywne dla człowieka. Wartości te: wolność, podmiotowość, wybór, samorealizacja i in., wpisują się w szczególną „humanistyczną etykę” oraz stanowią podstawę ideałów i postulatów głoszonych przez psychologów humanistycznych.

Celem artykułu jest przybliżenie priorytetów psychologii humanistycznej, rozumianej tu nie tylko jako jedno ze stanowisk naukowych, nie tylko nawet jako „trzecia siła w psychologii” (Bugental 1964: 19–20), lecz jako szczególna postawa i humanistyczny ruch społeczny. Takie pojmowanie psychologii humanistycznej rozpowszechnione jest zwłaszcza w ojczyźnie tego ruchu – Stanach Zjednoczonych i znajduje pełne uzasadnienie. Psychologowie humanistyczni, kiedy intensyfikowali swą działalność w latach 30., 40. i 50. XX w. i kiedy ruch rozwinął się w pełni w latach 60. i 70., dążyli do wykształcenia sposobu myślenia o człowieku, który „zwracałby” mu podmiotowość, odpowiedzialność za siebie, godność, traktował go holistycznie (całościowo), w pełni akceptując bogactwo wewnętrznego życia. Dążenie to wynikało ze sprzeciwu zwłaszcza wobec psychoanalizy i behawioryzmu, ale również wobec innych form nauki i praktyk społecznych, w których istotę ludzką ujmowało się w kategoriach niewłaściwych człowiekowi. Jest to rys działalności psychologów humanistycznych charakterystyczny dla nich do dnia dzisiejszego¹. W artykule rozwija się te wątki, które w największym stopniu przesądzają o charakterze wspomnianej wyżej humanistycznej etyki, humanistycznej moralności, zbioru humanistycznych wartości, które dzięki psychologii humanistycznej na powrót znalazły naczelne miejsce w refleksji nad istotą ludzką i w podejściu do człowieka.

¹ Zwięzłe przedstawienie historii psychologii humanistycznej znajdzie Czytelnik np. w: Janowski 1978: 5–24; Schultz, Schultz 2008: 453–465; także: Brewster Smith 1990; Bugental 1965; Harari 1997; Serlin 2011; Wertz 1998.

Na potrzeby analizy wykorzystano przede wszystkim artykuły naukowe psychologów humanistycznych (a to m.in. Jamesa Bugental, Charlotte Bühler, Abrahama Masłowa i wielu in.) publikowane w „Journal of Humanistic Psychology”, które to czasopismo stanowi oficjalną platformę amerykańskiego Towarzystwa Psychologii Humanistycznej (Association of Humanistic Psychology, AHP). W tekście przytaczane są także prace czołowych humanistów w psychologii i psychiatrii, np. Antoniego Kępińskiego, Ronalda Davida Laina, Carla R. Rogersa, oraz pojawiają się liczne odwołania do klasycznej już pracy Kazimierza Jankowskiego *Przełom w psychologii* i innych, nowszych opracowań z zakresu psychologii. Tekst został napisany przez osobę zaangażowaną w nurt psychologii humanistycznej. Autor jest członkiem AHP, prowadzi zajęcia z psychologii humanistycznej, przeprowadza analizy w duchu orientacji humanistycznej.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej, tytułem wprowadzenia, przedstawia się rozumienie pojęcia „humanistyczny” w odniesieniu do praktyki psychologów humanistycznych. Konfrontuje się także humanistyczny punkt widzenia z takimi, które zdają się pozbawione tego waloru. W drugiej części prezentuje się istotę humanistycznego stanowiska w psychologii, omawiając przy tym te wartości, które psychologia humanistyczna uznaje za konstytutywne dla człowieka. Taka analiza pozwoli lepiej zrozumieć podstawy pięciu zasadniczych postulatów, ideałów psychologii humanistycznej. W części trzeciej przedstawia się, jak wartości promowane przez psychologię humanistyczną mogą kształtować pewien ideał życia. Tę część zdecydowano się wprowadzić zamiast zwięzłego podsumowania, czy też wniosków lub postulatów.

Na koniec niniejszego wstępu pozostaje jeszcze zwrócić uwagę na trzy kwestie, o których wielu Czytelników mogło pomyśleć, przeczytawszy już sam tytuł artykułu. Otóż nie są bezpodstawne następujące pytania: dlaczego wartości w psychologii?, w jakim celu omawiać ideały obecne na gruncie pewnego stanowiska psychologicznego?, czy w ogóle w pewnej gałęzi nauki powinny funkcjonować jakieś ideały i wartości? Odpowiadając na pierwsze z postawionych pytań, psychologia humanistyczna zbliża się do człowieka wraz z całym jego doświadczeniem (Bugental 1964: 20), którego komponentem są także wartości. Psychologia humanistyczna zajmuje się nie tylko ludzkim umysłem – byłoby to sprzeczne z humanistycznym postulatem holizmu, traktowania człowieka całościowo, nie zaś jedynie jako sumę jego części (Bugental 1964: 23; Jankowski 1978: 325; Greening 2007, NP). Wartości są zatem ważnym elementem wewnętrznego świata jednostki (stwierdzenie to zwraca już uwagę na kwestię wewnętrznego „umiejscowienia” wartości, o czym będzie jeszcze mowa). Zdarzenia tego świata wpływają na to, jak człowiek funkcjonuje we wspólnej, zewnętrznej, fizycznej przestrzeni. Odnośnie do drugiego zagadnienia, ideały psychologii humanistycznej są odzwierciedleniem wartości, które uznaje się za najważniejsze dla człowieka – jego rozwoju, funkcjonowania, stawania się itd. Są to wartości ludzkie, a zatem formułowane ideały i postulaty są wyrazem troski o dobro człowieka. Jest to, jak

się wydaje, szczególnie stanowisko już z powodu tej humanistycznej orientacji, ale również dlatego, iż miało ono (ma w dalszym ciągu) znaczący wpływ na zmianę podejścia do człowieka, wpisując się zresztą w gwałtowne przemiany społeczne nie tylko w USA w latach 60. i 70. XX w. Odpowiadając zaś na pytanie ostatnie – czy w ogóle w pewnej gałęzi nauki powinny funkcjonować jakieś ideały i wartości? – nie sposób zaprzeczyć, nie ma ku temu żadnych podstaw. Oczywiście krytycy psychologii humanistycznej zwracają uwagę, że jej uwikłanie w filozofię, promowanie określonych wartości, jej bliskie związki z egzystencjalizmem, fenomenologią oraz liberalizmem wykluczają ją z grona dyscyplin naukowych i lokują psychologię humanistyczną raczej w obszarze politycznych ideologii². Psychologia humanistyczna to jednak określony stosunek do człowieka – postawę zaś zawsze formują pewne wartości. Próby pozbycia się ich w praktyce naukowej mogą prowadzić do pozbawienia ludzkiego świata właściwego mu sensu. Nie sposób wyrugować wartości także np. z procesu terapeutycznego czy doradztwa. Wartości określają zarówno klienta, jak i terapeutę, ponieważ są oni ludźmi i tak właśnie winni się traktować, a nie zmieniać pod wpływem sytuacji (relacji). Kolejną kwestią jest to, iż akcentowanie i promowanie określonych wartości przez psychologów humanistycznych przyczyniło się (przyczynia) do daleko idących zmian na gruncie nauki, a nawet zmian społecznych. Jeżeli zmiana w kierunku otwartości, spontaniczności i swobody jest czymś pożądanym i korzystnym, to tzw. cele nauki powinny ograniczyć się właśnie do akcentowania tych wartości.

I

Humanizm to „postawa intelektualna i moralna, wyrażająca się zainteresowaniem sprawami człowieka oraz poszanowaniem jego wolności i godność”³. „Humanistyczny” zaś to „taki, dla którego człowiek i jego działalność są przedmiotem badań naukowych oraz dociekań filozoficznych; taki, który charakteryzuje się troską o dobro człowieka”⁴. Już na podstawie przytoczonych definicji stwierdzić można, iż psychologia o charakterze humanistycznym:

- a) jest orientacją, podejściem, kierunkiem, w centrum którego stoi człowiek i jego świat, gdzie szczególną pozycję zajmuje świat wewnętrzny jednostki, jej wewnętrzne zdarzenia;
- b) zajmuje się tym, co najbardziej ludzkie: pragnieniami, marzeniami, aspiracjami, troskami egzystencjalnymi, wolnością, lękiem, szczęściem, dążeniem do realizacji swojego potencjału, potrzebą bycia rozumianym i wiele in.;

² Te oraz wiele innych argumentów omawia np. David Elkins na kartach swego artykułu: *Why Humanistic Psychology Loses Its Power and Influence in American Psychology. Implications for Advancing Humanistic Psychology* (Elkins 2009).

³ Humanizm, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, <http://sjp.pl/humanizm/> [dostęp: 13.02.2015].

⁴ Humanistyczny, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, <http://sjp.pl/humanistyczny/> [dostęp: 13.02.2015].

c) afirmuje ludzką wolność, niepowtarzalność, autonomię;

d) charakteryzuje się troską o dobro człowieka.

Wszystkie te właściwości, cechy zostały już kilkadziesiąt lat temu sklaryfikowane i potwierdzone przez twórców ruchu psychologii humanistycznej. J. Bugental wskazywał, że psychologia humanistyczna: troszczy się o człowieka, przedkłada sens nad procedury, skupia uwagę na wartościach ludzkich (pochodzących od człowieka), zaś jej głównym punktem odniesienia jest ludzkie doświadczenie (Bugental 1964: 24–25; Jankowski 1978: 328–330). Widać zatem, że istota ludzka jest wartością samą w sobie na gruncie przekonań psychologów humanistycznych. Człowiek jest kreatorem znaczeń i wartości. Różnorodność ludzkiej egzystencji, bogactwo doświadczenia wymagają poszanowania i troski, zaś w praktyce naukowej i psychologicznej oraz po prostu w codziennych kontaktach – zrozumienia.

Zgodnie z naczelnymi przekonaniemii humanistycznej etyki, człowiek jest zdolny do brania odpowiedzialności za siebie (Bugental 1971: 12). Stwierdzenie to stanowi mocny sygnał, że wolność ma szczególne znaczenie. Człowiek zdolny jest do samodzielnego dokonywania wyborów, do działania zgodnie z własną wolą, uczenie się wolności polega na samodzielnym dokonywaniu wyborów (Rogers w: Jankowski 1978: 289–302). Rozpoznanie, uznanie tego faktu jest swoistą podstawą humanistycznego nastawienia. Prowadzi to do kolejnego aspektu humanistycznej etyki – akceptacji tego, że nie tylko ja, lecz również druga osoba również jest wolnym podmiotem dla samej siebie. Dzięki temu relacje międzyludzkie oprócz można na zasadzie wzajemności i równości istot wchodzących ze sobą w pewną relację (Bugental 1971: 14). Skupienie uwagi na wolności, samodzielności i podmiotowości sprzyja podkreśleniu, że swoimi decyzjami, bieżącymi działaniami człowiek jest w stanie budować swą przyszłość (Bugental 1971: 18). Jest to bardzo silne przełamanie determinizmu, złamanie wiary w determinizm. Człowiek nie jest zatem na nic „skazany”, los nie jest zapisany – działając swobodnie tu i teraz, ludzie tworzą warunki życia (jest to tzw. perspektywa „tu i teraz”). Psychologia humanistyczna charakteryzuje się świadomością, iż każde życie, zwłaszcza życie wolne, samodzielne, pełne jest trosk i trudności, bolesnych konfliktów wartości, „smutku, złości, poczucia winy” (Bugental 1971: 20). Są to emocje i zjawiska najbardziej ludzkie. Psycholog humanistyczny winien być dla innych pomocnikiem w poznawaniu siebie, towarzyszem podróży wtedy, gdy druga osoba tego potrzebuje.

Humanistyczne nastawienie to określony rodzaj „postawy intelektualnej i moralnej” oraz emocjonalnej. To sposób postrzegania człowieka i rozumienia jego świata. Zatem niehumanistycznym będzie takie nastawienie, które nie spełnia wymogów postawy, które wymieniono wyżej. Można zaproponować następujący opis niehumanistycznej orientacji:

- a) uznaje człowieka za istotę zdeterminowaną, czyli ukierunkowaną przez nieuchronne, niedające się przełamać prawa (np. prawa biologiczne), warunki (np. wpływy kulturowe i społeczne) itp.;
- b) bagatelizuje ludzką podmiotowość, samodzielność, sprawczość; wewnętrzne przeżycia uznaje za mało istotne (np. dla badań naukowych);
- c) w konsekwencji następuje kwestionowanie wolności woli, wolności kreowania siebie, autonomii oraz indywidualności i wyjątkowości;
- d) skutkiem tego jest reifikacja, czyli „urzeczowienie”, traktowanie człowieka niczym każdego dowolnego przedmiotu.

Bardzo stanowczo wypowiedział się na temat podobnych stanowisk psychiatra humanistyczno-egzystencjalny R. D. Laing: „Wszelka teoria, której fundamentem nie uczyniono natury człowieka, jest kłamstwem i zdradą wobec człowieka. Odhumanizowana teoria nieuchronnie prowadzi do nieludzkich konsekwencji” (Laing 2005: 54).

Jak zostało to wcześniej zasygnalizowane, psychologia humanistyczna rozwijała się w kontrze przede wszystkim do psychoanalizy i behawioryzmu. Tym, co te kierunki charakteryzowało (i niewiele się pod tym względem zmieniło), to tłumaczenie ludzkich zachowań w kategoriach deterministycznych, mechanistycznych, przystosowawczych; zwracano tam uwagę na rolę nieświadomości i ludzkiej nieznaności siebie. Psychologia humanistyczna – przeciwnie, podkreślała takie czynniki jak: wolność, świadomość siebie, samorozwój⁵. Warto ponownie zwrócić uwagę na powyższe wyliczenia cech humanistycznej oraz niehumanistycznej orientacji, aby uzmysłowić sobie różnicę w wartościach. Na koniec tej części omówienia podkreślić należy, iż dla humanisty liczą się: „ludzkie doświadczenie, wartości, intencje i znaczenia” (Brewster Smith 1990: 7). Tak rysuje się też stanowisko psychologii humanistycznej.

II

Człowiek to nie zaprogramowany mechanizm, ale sprzeczności, z których z wielkim trudem kształtuje się i utrzymuje jedna całość. Wybitny polski psychiatra-humanista, Antoni Kępiński, podkreślał jednak, że to od indywidualnych wyborów zależy, jak ta „całość” będzie wyglądać. Bardzo znaczącą rolę odgrywają tu wartości i ich hierarchie (przy czym nie jest powiedziane, że jeden człowiek posiada wyłącznie jedną hierarchię wartości – Kępiński 2013: 21). Należy przyjąć, że wartości tożsame są z celami, jakie ludzie starają się osiągnąć, aby zrealizować, urzeczywistnić trwające w danym momencie tendencje życiowe, potrzeby, pragnienia, aspiracje (Bühler w: Solomon 1962: 91). W tym miejscu warto zwrócić uwagę na „instrumentalny”, relatywistyczny (tu: zależny od potrzeb, dążeń

⁵ Użytecznym schematem prezentującym te różnice między psychologią humanistyczną a behawioryzmem i psychoanalizą jest tabela opracowana przez K. Jankowskiego (1978: 9–10).

jednostki) charakter wartości (Winthrop 1961: 46). Trudno jednak o inne ujmowanie wartości, skoro na gruncie psychologii humanistycznej wartości pokrywają się z celami jednostkowymi – to jednostki, jak powiedziano w poprzedniej części artykułu, są twórcami wartości. Niektóre z nich mogą jednak mieć znaczenie dla wielu lub dla wszystkich ludzi – w tym sensie, że mogą być konstytutywne dla życia jako takiego. O tym za moment. Podkreślał m.in. Kępiński, że wybór i wartości z nimi związane kształtują człowieka. Pisał on:

Od naszych decyzji, a tym samym od naszego systemu wartości zależy, jakimi się w ciągu życia stajemy [...]. Każdy człowiek inaczej swój świat widzi i inaczej nań reaguje, a więc należy przypuszczać, że dysponuje też innym systemem wartości, gdyż od niego zależy rodzaj decyzji. Wydaje się więc, że różnice między ludźmi sprowadzają się głównie do różnic w ich systemach wartości, według których decyzje się formują. A każda decyzja jest krokiem w określonym kierunku [...] (Kępiński 2013: 30).

Widać przeto, jakie znaczenie własne posiadają wartości. Wybory dokonane na ich podstawie ukierunkowują proces „stawiania się” osoby. Co więcej, „wybory wartości są egzystencjalnym aspektem naszego życia. »Jesteśmy naszymi wyborami«” (Bühler 1979: 15). Dlatego też psychologowie humanistyczni pozostają radykalnymi przeciwnikami uniformizacji i schematyczności, a wielkie znaczenie i rolę przypisują różnorodności i spontaniczności.

Psychologia humanistyczna dostarcza tu znaczących argumentów. Współczesność wykształciła nieznanne wcześniej środki przemocy i ucisku, nowe formy konformizmu, relacje międzyludzkie zmieniają się pod wpływem biegu i trudu życia, jednostkowe doświadczenie spotyka się z niezrozumieniem. Dlatego właśnie humanistyczna etyka, akcentująca poszanowanie tego doświadczenia, ludzkiej godności i wolności, kreatywności, spontaniczności i nieschematyczności, wydaje się tak istotna (Serlin 2011: 428–430). Niektórzy przedstawiciele psychologii humanistycznej stwierdzają, iż jest ona „psychologią wyzwolenia [*liberation* – P.O.], skupioną na zmianie i rozwoju, jest wizją, zgodnie z którą istoty ludzkie mają swą godność i wartość” (Elkins 2009: 277). Dużo prawdy jest w opinii, że psychologia humanistyczna jest wizją radykalną (Elkins 2009: 286). Z pozoru jest to ocena, która mogłaby się kłócić z liberalnymi podstawami psychologii humanistycznej (Elkins 2009: 277); ów radykalizm winien być jednak rozumiany po prostu jako zdecydowane akcentowanie określonych wartości – wartości humanistycznych, czyniąc to w trosce o dobro człowieka.

Jak zostało to już powiedziane, psychologowie humanistyczni uznają relatywizm wartości w tym znaczeniu, iż są one odzwierciedleniem indywidualnych celów i dążeń. Jeden z najważniejszych przedstawicieli psychologii humanistycznej, Abraham H. Maslow

wskazywał, że zdaje się nie istnieć żadne pozaludzkie źródło wartości oraz że mogą one być odszukane jedynie w ludzkiej naturze (Maslow w: Solomon 1962: 110). To bardzo interesujące stanowisko, albowiem stanowi próbę połączenia poglądu o człowieku jako twórcy (źródle) wartości z przekonaniem, że jednak mimo wszystko istnieją pewne wartości wspólne wszystkim ludziom – właśnie ze względu na to, że nimi są (sformułowanie „natura ludzka” jest tu szczególnie intrygujące). Skupienie psychologów humanistycznych na wewnętrznym umiejscowieniu wartości (*innerness*) niedawno zostało poddane krytyce (Garrison 2001: 93–100). Dało to asumpt to „obiektywizacji” pewnych wartości, które to w największym stopniu wpływają na ludzką kondycję, na osiąganie swojego człowieczeństwa. Katalog tych wartości może wydać się obszerny, choć na pewno nie jest skończony. Do wartości najważniejszych dla człowieka zalicza się zdaniem psychologów humanistycznych: autentyczność i spontaniczność myśli i działań; autonomiczność i wolność; różnorodność ludzkiego doświadczenia i nieschematyczność; pielęgnowanie bogactwa wewnętrznego świata; szacunek, empatię, zrozumienie; wolny wybór i odpowiedzialność za siebie. Warto zauważyć, że jeśli wartości te nie mogą być realizowane, jeśli nie są udziałem danej osoby, to nie sposób mówić o jej intencjonalności, swobodzie działania zgodnie z własną wolą, samodzielnym wyznaczaniu kierunków rozwoju i swych celów, rozwijaniu talentów. Co ciekawe, psycholodzy humanistyczni są przekonani, że ludzie posiadają, by tak rzec, wrodzone dążenie do realizacji siebie w kierunku przez siebie pożądanym (Criswell 2000: 77). Wiąże się z nim pragnienie swobody oraz akceptacji.

Szczególne pojmowanie wartości oraz ich roli znajduje odzwierciedlenie w swoistym „programie” psychologii humanistycznej – sformułowanych w latach 60. przez J. Bugentalą tzw. pięciu podstawowych postulatów psychologii humanistycznej (Bugental 1964: 23–24; Greening 2007: NP; Jankowski 1978: 325–328). Jest to pełne wyrażenie humanistycznego stosunku do człowieka.

1. Człowiek, istota ludzka, jest kimś więcej, niż sumą swych części.

Jest to wyraz holistycznego ujmowania człowieka. Mówi się przeto o osobie, a nie o organizmie i jego elementach. Człowiek jest pewną całością i nie należy „badać” go jako sumę określonych funkcji.

2. Człowiek żyje w środowisku ludzkim.

Człowiek żyje wśród innych ludzi. Posiada pewien potencjał do tworzenia relacji z innymi. Sytuację danej osoby zawsze należy rozważać pod kątem tego, w jakich warunkach relacji międzyludzkich żyje.

3. Człowiek jest świadomy.

Człowiek zna siebie. Jest zdolny do introspekcji, nie żądzą nim nieznanne mu siły, nie podlega jakimś tajemnym procesom. Jest świadom siebie i innych, jest świadom świadomości innych ludzi.

4. Człowiek dysponuje wyborem.

Człowiek „nie jest widzem, ale uczestnikiem swojego doświadczenia” (Bugental 1964: 24; Jankowski 1978: 327). To niezwykle zaakcentowanie ludzkiej wolności i nadanie priorytetu tej wartości. Oto człowiek zostaje niejako „wyrwany” z deterministycznego paradygmatu. Jest on zdolny do dokonywania wyborów dotyczących siebie, sam wpływa na to, co się z nim dzieje, jest zdolny do brania odpowiedzialności za swoje życie i ponoszenia za to odpowiedzialności.

5. Człowiek działa celowo.

To kolejna próba przełamania determinizmu. Zgodnie z piątym postulatem ludzki wybór jest potwierdzeniem celowości, intencjonalności. „Intencjonalność człowieka stanowi podstawę, na której buduje on swoją tożsamość” (Bugental 1964: 24; Jankowski 1978: 327). Istoty ludzkie są zorientowane na cele, jakie przed sobą stawiają, są świadome, że ich decyzje wywołają pewne skutki, świadomie szukają sensu i kierują się wartościami (Greening 2007: NP).

W pełni zasadne jest stwierdzenie, iż psychologia humanistyczna jest afirmacją życia (Criswell 2000: 81). Przywiązanie do wartości opisanych powyżej oraz ich konsekwentne akcentowanie i zabieganie o ich realizację ustanawia szczególną postawę wobec siebie, wobec drugiego człowieka i wobec relacji, jakie między ludźmi mogą zachodzić. Na tej podstawie kształtuje się również pewien ideał życia, któremu poświęcona jest następna część artykułu.

III

Twierdzi się, że psychologia humanistyczna jest „filozofią ludzkiej egzystencji” (Criswell 2000: 82), pewną formą „filozofii życia”. Jeśli nawet przyjąć, że myśl psychologów humanistycznych mogłaby zostać ujęta w pewien system filozoficzny, to byłby to system niezwykle płynny, elastyczny (Criswell 2000: 81). Cechy te odzwierciedlają zresztą charakter ludzkiej egzystencji, podkreślając zmienność, niestałość, ciągle kształtowanie się. Istnieją argumenty za tym, by zręby pewnej humanistycznej filozofii tworzyć właśnie na podstawie czy też z pomocą humanistycznych ideałów. Byłaby to propozycja charakteryzująca się z pewnością liberalnym zorientowaniem na wolność, egzystencjalnym podkreśleniem trudów, dylematów i trosk życia, widoczne byłyby również postulatywność i normatywność twierdzeń. „Filozofia życia” sformułowana na podstawie pryncypiów humanistycznych mogłaby być: – wyrazem „psychologiczno-filozoficznego” wglądu w ludzkie zachowanie, w tym w życie wewnętrzne; próbą pełniejszego oddania specyfiki tego życia, niż czyniłaby to sama psychologia lub też wyłącznie filozofia; – sposobem myślenia pozwalającym żyć w pewien określony sposób.

Wszakże „nic nie stoi na przeszkodzie, aby wydobywać filozoficzne założenia, pokazywać filozoficzne konsekwencje koncepcji psychologicznych czy nawet uzgadniać rozumienie człowieka i tą drogą osiągnąć wzajemne porozumienie obu dziedzin” (Jastrzębski 2010: 62).

Dążenie do ukształtowania pewnego systemu filozoficznego narażone jest jednak na poważny błąd. Polega on na ujmowaniu całej złożoności życia i jego bogactwa w jakiś jeden schemat. Kłóci się to wszakże z naczelnymi zasadami psychologii humanistycznej.

Dlatego właśnie być może bardziej zasadne jest mówienie o pewnym ideale życia niż o spójnej, całościowej filozofii. Idealem tym jest życie wolne, zgodne z indywidualnymi celami (wartościami), życie autentyczne, niefałszywe, swobodne. Ideał ten jest wyrazem głęboko humanistycznych przekonań i jako taki może oczywiście być komponentem pewnej filozofii. Niemniej jednak, trzymając się naczelných zasad psychologii humanistycznej, nie należy nawet najbardziej humanistycznego ideału komukolwiek narzucać lub zastępować nim inne, być może równie wartościowe sposoby życia. Jeśli o stylach życia mowa, warto również podkreślić, iż psychologia humanistyczna jest nie tylko gałęzią nauki, nie tylko stanowiskiem naukowym, nie tylko praktyką psychologiczną czy poradnictwem, ale jest przede wszystkim określonym sposobem bycia.

Konkludując, niezależnie, czy mowa jest o „filozofii życia”, o pewnym ideale życia czy też po prostu o określonym sposobie bycia, w odniesieniu do pryncypiów, ideałów, wartości obecnych na gruncie psychologii humanistycznej, ich najważniejszymi implikacjami są: afirmacja wolności, pochwała autentyczności i różnorodności oraz poszanowanie indywidualnego doświadczenia.

Bibliografia:

- Brewster Smith M., 1990, *Humanistic Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology”, nr 30 (4), s. 6–13.
- Bugental J. F. T., 1964, *The Third Force in Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 4 (1), s. 19–26.
- Bugental J. F. T., 1971, *The Humanistic Ethic – the Individual in Psychotherapy as a Societal Change Agent*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 11 (1), s. 11–25.
- Bühler Ch., 1979, *Humanistic Psychology as a Personal Experience*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 19 (1), s. 5–22.
- Criswell E., 2000, *The Humanistic Tradition. A Vision for the Future*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 40 (3), s. 74–82.
- DeRobertis E. M., 2013, *Humanistic Psychology. Alive in the 21st Century?*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 53 (4), s. 419–437.
- Elkins D. N., 2009, *Why Humanistic Psychology Lost Its Power and Influence in American Psychology. Implications for Advancing Humanistic Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 49 (3), s. 267–291.
- Garrison A., 2001, *Restoring Human in Humanistic Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 41 (4), s. 9–104.

- Greening T., 2007, *Five Basic Postulates of Humanistic Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 47 (1), s. NP.
- Gruen A., 1978, *On Abstraction. The Reduction and Destruction of Human Experience*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 18 (1), s. 37–45.
- Jankowski K., 1978, *Przełom w psychologii*, Warszawa.
- Jastrzębski A., 2010, *Wielcy wizjonerzy, czyli filozofia psychologicznie oswojona*, Warszawa.
- Kępiński A., 2013a, *Psychopatie*, Kraków.
- Kępiński A., 2013b, *Schizofrenia*, Kraków.
- Laing R. D., 2005, *Polityka doświadczenia*, Kraków.
- Schultz P., Schultz S. E., 2008, *Historia współczesnej psychologii*, Kraków.
- Serlin I., 2011, *The History and Future of Humanistic Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 51 (4), s. 428–431.
- Solomon L. N., 1962, *A Symposium on Human Values*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 2 (2), s. 89–111.
- Stein W., 1975, *The Myth of the Transparent Self*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 15 (1), s. 71–77.
- Wertz F. J., 1998, *The Role of the Humanistic Movement in the History of Psychology*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 38 (1), s. 42–70.
- Winthrop H., 1961, *Can We Educate for a Sense of Value?*, „Journal of Humanistic Psychology” nr 1 (1), s. 35–47.

Summary

Humanistic Psychology: Humanistic Ideals and Values in Psychology

In the article values considered by humanistic psychology movement as the fundamental and constitutive for a man are considered. These values: freedom, subjectivity, choice, self-realization etc., corresponds with specific ‘humanistic ethic’ and are the basis of ideals and postulates of humanistic psychologists.

The aim of the article is to bring the priorities of humanistic psychology closer. Humanistic psychology is understood here not only as one of the many scientific statements, not only as the ‘third force in psychology’, but as particular attitude and humanistic social movement.

In the article those of the questions are developed which at most affect the character of above-mentioned humanistic ethic, humanistic morality, the set of humanistic values.